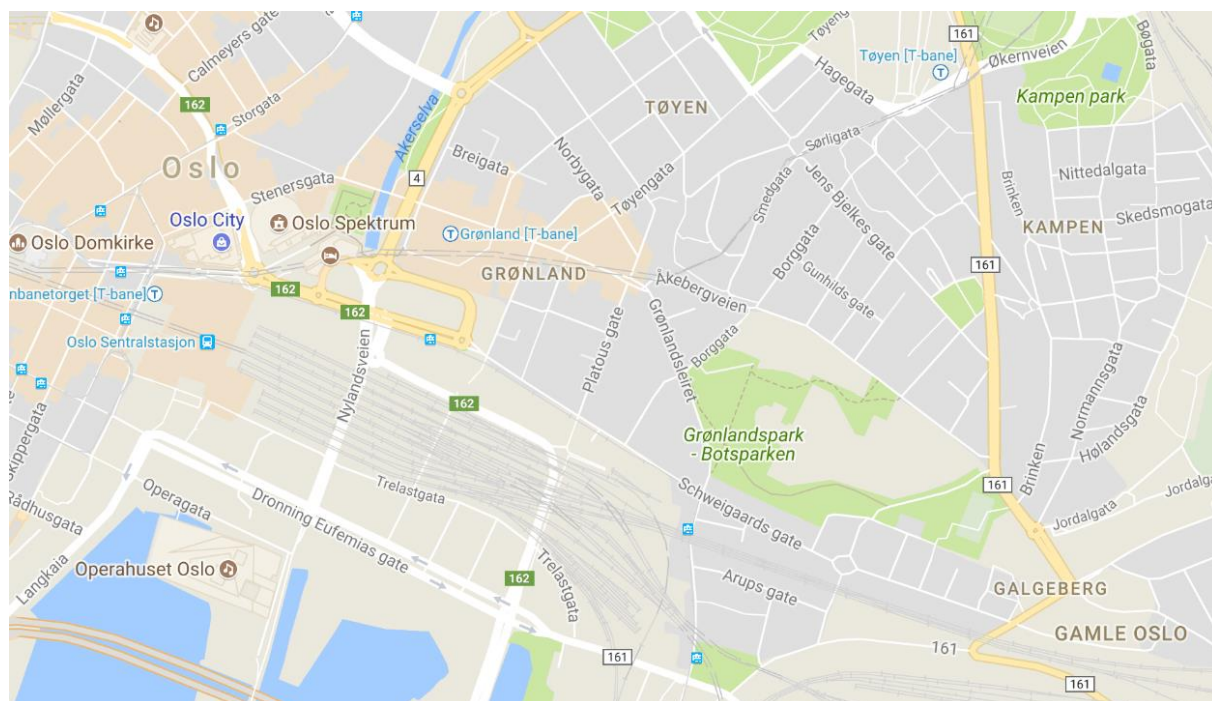

Hans Philip Einarsen og Frank Meyer

Superdiversitetens lydspor¹

Beveger man seg fra Oslo sentrum og østover, krysser man etter hvert Akerselva, elva som i lang tid og fram til i dag har vært den symbolske grensa mellom Oslo vest og Oslo øst.² Øst for elva ligger Grønland, et område som er avgrenset av Akerselva i vest, Tøyen med Enerhaugen i Nord, Gamlebyen i øst og sporområdet til Oslo sentralbanestasjon i sør (se kart 1). Grønland er én av ni delbydeler i bydel Gamle Oslo. Det går en hovedgate gjennom bydelen fra vest mot øst – det buede Grønlandsleiret som munner ut i bydelens sørlige grenselinje, Schweigaards gate - og med tverrgater som binder Tøyen til Oslo S.

Kilde: <http://www.kartoslo.com/bydel-gamle-oslo-kart/> (besøkt 22.12.2017).

Om lag halvparten av beboerne på Grønland (54 prosent) har i dag bakgrunn fra andre land enn Norge. Flest kommer fra Somalia og Pakistan, men også Sverige, Polen, Vietnam og Irak er høyt representert.³ Dette bidrar til at bydel Gamle Oslo er sentrumsbydelen med størst

¹ Forarbeider til denne teksten er publisert i artikkelen Einarsen, Hans Philip 2017: «Lyden av Grønland». *Norsk museumstidsskrift* 1-2017, s. 6–19.

² Kjeldstadli, Knut 1990: *Den delte by. Fra 1900–1948*. Bd. 4 i *Oslo bys historie*, Oslo: Cappelen. Ljunggren, Jørn 2017: *Oslo – ulikhetenes by*. Oslo: Cappelen Damm.

³ Stabell Wiggen, Kjersti, Minja Tea Dzamarija, Bjørn Thorsdalen og Lars Østby 2015: Innvandreres demografi og levekår i Groruddalen, Søndre Nordstrand, Gamle Oslo og Grunerløkka, Oslo, Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå (*Rapporter* 43-2015), s. 130–131.

antall innvandrere, og at Grønland nok kan sees som Norges mest framtreddende eksempel på et fenomen som den britiske sosialantropologen Steven Vertovec har kalt for «superdiversitet».

Tabell 1: Bosatte på Grønland etter innvandrerbakgrunn 1. Januar 2014. Antall og prosent.

Befolkningen i alt	Innvandrere	Norskfødte med innvandrerforeldre	Sum andel innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre
8936	3 635	1146	54

Kilde: Kjersti Stabell Wiggen, Minja Tea Dzamarija, Bjørn Thorsdalen og Lars Østby, *Innvandrerens demografi og levekår i Groruddalen, Søndre Nordstrand, Gamle Oslo og Grunerløkka*, Statistisk sentralbyrå, rapporter, 43, 2015: 130.

Vertovec tar utgangspunkt i dagens Storbritannia og mener at migrasjon har endret det britiske samfunnet kraftig i de siste 10–15 årene. Samfunnstilstanden kan nå karakteriseres som et ytterst komplekst mangfold, eller superdiversitet. I begrepet «superdiversity» ligger det en forståelse av at immigranter, som på 70- og 80-tallet hovedsakelig kom fra tidligere engelske kolonier og dannet egne, nokså tradisjonelle samfunn i England, nå kommer fra et mangfold av opprinnelsesland og bringer inn komplekse forbindelser mellom erfaringer av transnasjonalisme, identitet og integrasjon. Superdiversitet handler om et mangfold i mangfoldet. I tillegg til etnisitet og opprinnelsesland er det en rekke variabler som påvirker hvor, hvordan og med hvem vi lever våre liv, hevder Vertovec. Faktorer som migrasjonsstatus, rettigheter, tilgang til arbeidsmarkedet, kjønn, alder, religion og språk er med på å skape superdiversitet. Nye migrasjonsmønstre skaper nye sammenhenger, nye forbindelser og nye interaksjoner. Dette har også ført til andre kategorier av annerledeshet og nye former for kosmopolisme, argumenterer Vertovec.⁴

Grønland kan forstås som et slikt område. Når man vandrer gjennom bydelen, passerer man forretninger med arabisk- og urduklingende navn der det selges stoffer i metervare, smykker og spesialimporterte matvarer. Det er større tetthet av frisørsalonger i området enn det er ellers i Oslo – ja, kanskje i hele landet –, og sammen med kafeer, restauranter og åpne plasser fungerer frisørene som treffsteder for beboere og tilreisende. Folk samler seg, hilser, ler, snakker og argumenterer. Mennesker med felles språk og bakgrunn møtes ofte i samme kvartal eller lokale område, og det er godt over 20 språk representert i bydelen. Grønland er et religiøst sammensatt område med flere moskeer, templer og kirker der mennesker møtes til rituelle handlinger og samtaler. Noen samles ved godt synlige religiøse bygg som kirker og

(http://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/attachment/242895?_ts=150d7a03038).

⁴ Vertovec, Steven 2007: «Super diversity and its implications». *Ethnic and Racial Studies* 30-2007, s. 1024–1054.

moskeer, mens andre møtes i leiligheter og i samlingssaler skjult bak alminnelige boligfasader. En rask opp telling på Fylkesmannens tros- og livssynsoversikt viser over tyve trossamfunn med adresse på Grønlands-området.⁵ Det skjer forskjellige typer dialogarbeid og inter-religiøst samarbeid mellom de ulike menighetene. Noen ser på superdiversitet som en berikelse for Oslo, andre vegrer seg for å gå i området av frykt for hva mangfoldet og det fremmede kan bringe med seg. Området har blitt et symbol for det flerkulturelle Oslo. Er det en nyhetsreportasje om innvandring, forekommer det ikke sjelden at reportasjen blir ledsaget av bilder og lyder fra Grønlands-området for å illustrere mangfoldet, annerledesheten, idyllen eller konfliktene, alt etter hva nyhetene dreier seg om. Mangfoldet på Grønland blir brukt så vel i markedsføringsøyemed når leiligheter skal selges, som å lage et skremselsbilde over hva som skjer når innvandringen blir for stor eller religiøse grupper får stor makt i et område.⁶

Grønlands lofi-lydspor

Alle steder har lyd, og lydene er med på å definere stedene. Byer har bylyder, og høres annerledes ut enn vinden på fjellet eller bølgeskvulp og småbåtliv langs kysten. Roland Barthes bruker begrepet «Byens språk» («The language of the city») i sin urbane semiotikk, og forklarer at byen «snakker» til sine innbyggere gjennom lyd, samtidig som innbyggerne gir lyd til byen gjennom å leve i den og være i den.⁷ Språk, uttrykksmåter, menneskegrupper på torget eller utenfor moskeer er ulike lydtegn som viser til byen som objekt og som gir byen mening.

Det er gjort mange undersøkelser av lyder i ulike europeiske byer, der fokuset har vært å kartlegge lydombivelsene og å undersøke hvordan endringer i lydlandskapet reflekterer endringer i samfunnsstrukturer.⁸ Hvilke lyder er det som dominerer på Grønland og hvordan opplever befolkningen der sine lydombivelselser? Hva er superdiversitetens lydspor?

Den kanadiske komponisten og musikkforskeren Raymond Murray Schafer setter i boken *The soundscape. Our Sonic Environment and the Tuning of the World* (1977) søkelyset på hvordan lydlandskapet har endret seg gjennom tidene. I denne forbindelse lanserte han begrepene hifi og lofi for å beskrive variasjonene mellom før og nå, mellom landlige og urbane omgivelser og mellom natt og dag. Lydlandskap preget av hifi inneholder færre og lavere lyder, noe som bidrar til at perspektivene trer frem. Lydene skjuler ikke hverandre. Noen trer fram og er nære, mens andre er i bakgrunnen. Lyder som på dagen forsvinner i trafikkus eller i maskinstøy, kan være fremtredende i andre omgivelser eller om natten. Stillheten tillater

⁵ <https://www.fylkesmannen.no/Oslo-og-Akershus/Folk-og-samfunn/Tros-og-livssynssamfunn/> (besøkt 22.12.2017).

⁶ Fra en boligannonse på Finn.no, kan vi eksempelvis lese: «Gatene nedenfor er fylt med et spennende mangfold av småbutikker, med et utbud av varer som skiller seg fra kjedebutikkens mer standardiserte sortiment». <https://krogsveen.no/Kjoepe-bolig/Bolig/Leilighet/Jens-Bjelkes-gate-43-E-941752926> (besøkt 28.9.2017).

⁷ Barthes, Roland 1997: «The Semiology and the Urban», i Leach, Neil (red.): *Rethinking Architecture*. New York og London: Routledge, s. 168.

⁸ Schafer, Raymond Murray (red.) 1977: *Five village soundscapes*. Vancouver, B.C.: ARC Publications.

lytteren å høre på avstand. Skritt i kram snø, kirkeklokker i det fjerne eller et gammelt trehus som knirker i vinden er lyder som tilhører hifi-landskap. I motsetning til dette består lydombegivelser preget av lofi av så mye lyd at nyansene forsvinner.⁹ En eldre oslobeboer uttrykte det slik: «Nu er det så mye lyd at vi hører ingen ting». Den ene lyden overdøver den andre. Skrittene i snøen og lyden fra det knirkende trehuset blir borte i lyder fra anleggsmaskiner, trafikkstøy eller andre lydkilder som krever oppmerksomhet. Sitatet over kan lede en til å tro at grønlandsområdet har gått fra hifi- til lofi-lydunivers. Men et blikk inn i historiske dokumenter og historiske fortellinger om bydelen sår tvil om at dette er riktig.

En fattig forstad med yrende liv

Lydene på Grønland har uten tvil endret seg gjennom historien. Men når vi reiser tilbake i tid, ser det ut som om Grønland i lang tid har vært preget av lofi-lydkvalitet. Reiser vi noen hundre år bakover i historien, ser vi at Grønland allerede da var et samlingssted for innflyttere. Etter bybrannen i 1624 ble byen flyttet til område ved Akershus festning og fikk navnet Christiania, og Grønland ble liggende utenfor, som en forstad til byen. Christiania tiltrakk seg mange mennesker, og utviklet seg til en by med sterke geografiske skiller og sosiale forskjeller. De dårligst stilte innflytterne slo seg ned i forstedene av byen, deriblant Grønland. Christianias befolkning økte fra 50 000 til 200 000 på 50 år, fra 1850-1900, noe som blant annet skyldes etableringen av industri langs Akerselva. Arbeidsløsheten rammet arbeiderklassen, og i 1937 var det hele 10,5 prosent arbeidsledige på Grønland.¹⁰

Det utviklet seg veinett og handelssteder, og trafikken til og fra byen var stor. Vaterlands bro, som sto ferdig i 1654, ble hovedfartsåren til Christiania fra nord og øst og førte til at økt bosetting på Grønland.¹¹ Tidlig på 1800-tallet kunne det kjøre så mange som 700 hestelass over Vaterlands bro daglig. I mangel på ytterligere informasjon og gode beskrivelser av dyrelydene på Grønland fra denne tiden kan vi illustrere forholdene ved å se til Østerrike. Wien hadde nemlig en tilsvarende utvikling av dyretransport, og historiker Peter Payer har beskrevet hvordan en kakofoni av dyre og menneskelyder preget lyduniverset i denne storbyen på 1800-tallet. På grunn av økende befolkningstetthet, arealmessig ekspansjon og derfor økende transportbehov, økte også tallet på arbeidshester mellom 1880 og 1900 fra 11 000 til 40 000. (Dette tallet inneholder for øvrig ikke hester som kavaleriet eller hoffet disponerte.) Wiens sporveier alene nesten tidoblet antall hester, fra 400 i 1869 til 3 800 i 1897. I tillegg til hestenes vrinsking og hesteskoenes ljomende klapping på brosteinene, måtte wienerfolket høre på brøling og tramping av enorme flokker av kveg, sauer og griser som ble drevet gjennom gatene, fra jernbanestasjonene til slakteriene, for å forsørge byens befolkning med ferskt kjøtt. I året 1871 var det 149 360 okser, 169 336 kalver, 208 469 sauer og 376 800

⁹ Schafer 1977, s. 43.

¹⁰ Kjeldstadli 1990, s. 197.

¹¹ Sprauten, Knut 1992: *Byen ved festningen. Fra 1536 til 1814*. Bd. 2 i *Oslo bys historie*, Oslo: Cappelen, s. 174.

griser som ble solgt i Wien. Larmen fra dyrene kunne høres hver uke i gatene i Wiens gater, inntil myndighetene bygde jernbanespor til endeholdeplasser umiddelbart ved slakteriene.¹²

I mindre målestokk passer denne beskrivelsen også på Grønland. Ikke bare var det hester på Grønland, men også en rekke andre dyr med sine respektive lyder. Slakterier og kveghandel preget Grønlands-området gjennom tidene, og Kutørjet – i dag Grønlands torg – var et viktig sted for handel med dyr og jordbruksvarer etter 1865. Dyrelyder må utvilsomt ha preget de sentrale, sørøstlige delene av byen på denne tiden, da tusenvis av hester og storfe ble drevet gjennom gatene til torget for salg og slakting.

Hver mandag, onsdag og fredag kom bøndene fra bygdene rundt Kristiania for å selge kyr, hester, sauer og griser. Livdyra skulle drives til ulike bakgårdsfjøs i trehusforstedene og slaktekveget til et av de mange private slakteriene. Kjøttet ble seinere solgt fra provisoriske salgsboder rundt i byen. (...) I 1908-14 ble et av Europas mest moderne og best utstyrte slakterier oppført på Grønlands torg: Oslo Slaktehus med Kjøttballen. Her kunne folk få kjøpt både levende dyr, kjøtt, innmat og blodmat.

Om høsten ble kveget fraktet til byen med jernbanen, og ble drevet fra stasjonene til slakteriet på Kutørjet.¹³

I tillegg til dyrene var det alltid menneskelig liv og røre på Kutørjet sentralt på Grønland. Hestekjørere og trafikanter måtte ha overnatting og mat, og vertshus og kroer av ymse slag vokste fram. Befolkningen i området ble fordoblet mellom 1825 og 1852, noe som førte til økt fattigdom og kriminalitet. Myndighetene i Christiania omtalte Grønland som et område «hvor blant en forsømt og til alle Laster hengiven Folkeklasse vanartens Yngel pleies, og udbreder sig til Fordærvelse for det øvrige Samfund». ¹⁴ «[B]rennevinssjappene lå tett i tett langs Grønlandsleiret, restaurantene hadde sagflis på gølvvet, fyllikene holdt til langs elvebreddene, og skjøgene og bondefangerne florerte på Vaterland og Jernbanetorget.» ¹⁵ Det var lett tilgang på alkohol fra de mange brennevinnsutvalg og ølkneiper i området som også må ha satt sitt preg på lydombivelsene. ¹⁶ Om kvelden og natta var Grønlands torg beryktet som tilholdssted for «alle slags bråkmakere, fyllebøtter og løsgjengere». Kugutten «Sjakken» og kameratene fryktet «Tjukkemarja-guttene», slåsskjempene som vanket på dansesalen Frysjuhull og dominerte hele strøket fra Bekkegata til brua. ¹⁷ Tekstene sier lite om hvordan

¹² Payer, Peter 2004: «Der Klang von Wien: Zur akustischen Neuordnung des öffentlichen Raums». *Österreichische Zeitschrift für Geschichtswissenschaft* 15-2004, s. 105–131, særlig 117–119.

¹³ Muri, Beate 2014: «'Kutørje' – samlingssted for folk og fe». *Dagsavisen* 8.9.2014.

¹⁴ Myhre, Jan Eivind 1990: *Hovedstaden Christiania. Fra 1814 til 1900*. Bd. 3 i *Oslo bys historie*. Oslo: Cappelen, s. 197. Jf. Bruce Smiths skildring av London som et sted full av støy og lyd allerede tidlig på 1600-tallet. Smith, Bruce 1999: *The Acoustic World of Early Modern England: Attending to the O-Factor*, Chicago and London: University of Chicago Press.

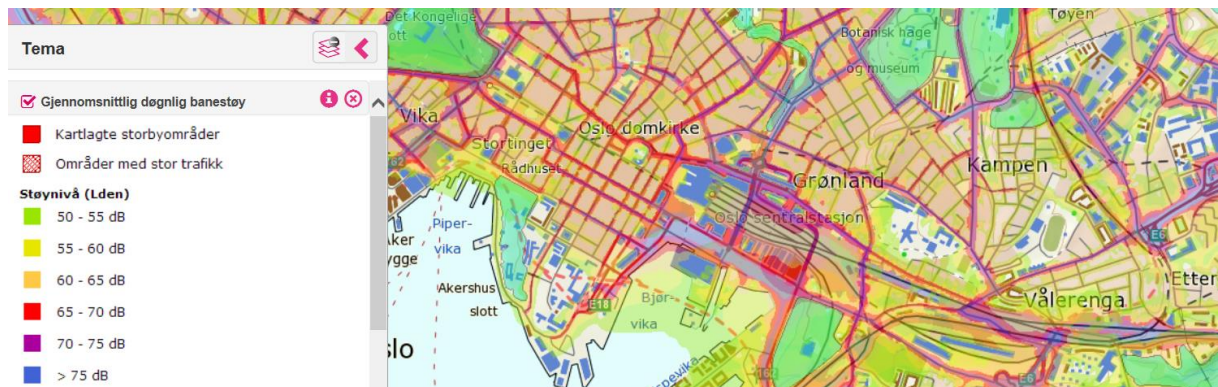
¹⁵ Muri 2014.

¹⁶ Kjeldstadli 1990, s. 65.

¹⁷ Muri 2014.

fattigdistriktet Grønland hørtes ut, men vi kan jo ane lydkaoset fra kroer og kneiper, trafikk med hest og kjerre på brolegning, dyr på slakterier og torghandel.

Med slike beskrivelser i bakhodet, virker det urimelig å tenke seg at Grønland var kjennetegnet ved lofi-lydkvalitet et stykke bakover i tid. Men hvordan er det i dag? For å plassere lyden av Grønland i dag i forhold til hifi- og lofi-skillet kan man se på støykartet som Miljødirektoratet har utviklet og som viser den gjennomsnittlige støyen fra veier per døgn (se kart 2).¹⁸ Støykartet viser gjennomsnittlig støy gjennom døgnet fra veitrafikk i 4 meters høyde over bakken. Støykartet bygger på beregninger og ikke på målinger, og det er beregnet støy fra vei med 3 millioner kjøretøypasseringer per år (ÅDT 8 200). Kartet viser støysituasjonen i 2017.

Kart 2: Miljødirektoratets støykart 2017:

http://www.miljodirektoratet.no/no/Nyheter/Nyheter/Old-klif/2013/juni-2013/Sjekk_stoynivaet_der_du_bor/

Sammenligner man Grønland med Kampen og Tøyen, er det flere gater på Grønland med høy støybelastning på over 75 dB, noe som regnes som høy støybelastning. Det gjelder særlig hovedtrafikkårene: Riksvei 4 i vest, Schweigaards gate i sør, Grønlandsleiret midt i, og dessuten Tøyenbekken mot øst. Men også ellers er det mange gater med 65-70 db gjennomsnittlig støybelastning per døgn, og tilsvarende få akustiske oaser med lavere desibel. Det fins også hovedferdselsårer på Tøyen og Kampen, men lydoasene, de stille områdene, er større og mer sammenhengende, særlig på Kampen. Kontrasten i støybelastningen blir enda større når Grønland sammenliknes med områder som ligger utenfor Ring 3, som Bjerke, Grefsen eller Kjelsås. Det alarmerende rødt – fiolett – blått forekommer ikke der, men derimot det betryggende grønt og gult. I tillegg til støy fra veitrafikk kommer også i dag støy fra gate-, restaurant- og publiv, noe som også er særlig markant på Grønlandsleiret, og særlig i helgene.¹⁹

¹⁸ http://www.miljodirektoratet.no/no/Nyheter/Nyheter/Old-klif/2013/juni-2013/Sjekk_stoynivaet_der_du_bor/ (besøkt 22.12.2017).

¹⁹ Jf. <http://www.aftenposten.no/osloby/Ber-om-hysjpoliti-pa-Grnerlokka-434866b.html> (besøkt 22.12.2017)

Grønlandslyden i dag – kvartal for kvartal

Superdiversitet er trolig en av de viktigste årsakene til forandringer i storbyens lydlandskap i den senere tid. Ved at folk reiser, bringes også viktige lydelementer fra sted til sted. Enkelte lyder og klanger er bundet til steder, og reiser kun med individenes minner, mens andre er knyttet til språk, musikkpreferanser og sosial atferd, og setter preg på lydombivelsene i områder med stor diversitet. Mangfoldet av mennesker fører til mangfold av lyd. Det være seg språk og måten man snakker på, latter, skritt, musikk fra kafeer og i butikker og bønnerop fra minareter (innendørs). Hva hører vi om vi lytter til et område med superdiversitet? Hva er det som skiller seg vesentlig fra lyder i andre byområder? Hva slags informasjon er det mulig å få ut av lydene?

Basert på nærmere hundre lydopptak fra ulike gatehjørner, torg og kjøpesentre i bydelen og en rekke intervjuer med beboere og tilreisende – noen født i Norge, de fleste med bakgrunn fra andre land, noen unge, noen gamle – kan man forsøke å beskrive den spesielle Grønlandslyden kvartal for kvartal.²⁰ Helt grunnleggende er en jevn bakgrunnstøy, som i Schafers terminologi kan kalles for «keynote sound» (grunntone). Hva denne grunntonen består av er avhengig av hvor på området opptaket er gjort. Ofte er det sus fra trafikken som danner grunnlyden i opptaket, men når man beveger seg inn på torgene i området (Grønlands torg og Teatortorget) er det stemmene som overtar grunntonen i lydbildet. Av og til kommer en lastebil, en motorsykkel, et utrykningskjøretøy med sirener eller noen høye rop i forgrunnen for å fange oppmerksomheten. Disse lydene kan betegnes som «signals» (signallyder) i Schafers terminologi, men når kjøretøyet har kjørt, eller den som roper har gått, står lytteren tilbake med grunntonen fra trafikken og summingen av alle stemmene.

Når man beveger seg ned mot Schweigaards gate og bussterminalen, endrer lydbildet seg. Trafikken blir mer framtrødende, bilene kjører fortere, og det er mulig å høre hjulene på bytrikken som skjærer mot trikkeskinnene. Metall mot metall. Stemmene forsvinner, dels fordi de blir overdøvet av trafikken (lofi) og dels fordi man har kommet inn på et område der det ikke er forsamlinger av mennesker som står og snakker sammen. Det er kun enkeltindivider som beveger seg. Vel tilbake på Grønlands torg, er stemmene tilbake. Mannsstemmene er mer fremtrødende enn kvinnestemmene, og det er mange ulike språk. Spesielt framtrødende er dette når man passerer en av bydelens moskeer der det samler seg mange mannfolk utenfor. På denne måten er det mulig å beskrive Grønlands lydlandskap kvartal for kvartal. Dette gir også en av informantene – Sayeda - uttrykk for:

Jeg hører jo alltid litt somalisk. Det er liksom i bakgrunnen hele tiden. Når jeg går ut av døra mi, midt på torget, kommer jeg til den kafeen hvor det sitter mange norske nordmenn og prater. Så går jeg videre og kommer til den tyrkiske butikken; der hører jeg tyrkisk eller kurdisk, før jeg kommer ut til Akerselva. Der kan jeg høre veldig mye norsk igjen. Går jeg den andre veien når jeg går ut av døra, hører jeg mye somalisk. Jeg tenker jo aldri over det, men jeg hører jo språk hele tiden.

²⁰ Intervjuene ble utført av Hans-Philip Einarsen. Se Einarsen 2017.

Slik kan man kartlegge Grønlands ulike lydrom ut fra menneskesamlinger, språkgrupper og sosiale aktiviteter. Lydene endrer seg etter tid på døgnet, ukedager og årstider. På fredagene samler det seg mange folk utenfor moskeene til fredagsbønn, og på kalde vinterdager trekker de fleste inn i kjøpesentre, kafeer, moskeer og andre møteplasser, og det blir stillere i gatene. Uansett vil mennesker i aktivitet og samling skape lyd, og lydene variere fra gruppe til gruppe. Det handler om lyden av mennesker og deres sosiale relasjoner og interaksjoner. Etter en fredagsbønn i sommerhalvåret vil det myldre av folk med ulike stemmer, mens andre lyder vil overta på en regntung høstdag.

Samklang eller dissonans?

Lyden av superdiversitet handler altså i stor grad om lyden av mennesker med ulik bakgrunn, språk og referanserammer. Men som Steven Feld påpeker, har også lytteren ulike erfaringer og referanserammer og opplever derfor lydene ulikt.

We rarely confront sounds that are totally new, unusual, and without experiential anchors. Hence, each experience in listening necessarily connotes prior, contemporary, and future listenings. Engagement reproduces one's sense of meaningful pattern and experience.²¹

Med andre ord, har to personer som hører samme lyd, ikke nødvendigvis en felles opplevelse av lyden. Vi bærer alltid med oss en forventning og en sosial erfaring som er med på å påvirke vår opplevelse av lyden. «All sounds are structured, performed, and heard through organized patterns of anticipations», hevder Steven Feld og sier med dette at lytting, på lik linje med sosial interaksjon for øvrig, er betinget av tidligere erfaringer, forventninger og situasjonen lyden opptrer i.²² Lydene på Grønland kan oppfattes som både stille og støyete, fremmed og kjent, avhengig av lytteren.²³

I intervjuene fra Grønland er det flere som reagerer på de uvante lydmønstrene i det språklige samkvemmet. Et eksempel på dette er Greta som flyttet til Grønland i 1963. Det var sentrumsnærhet og ny bolig som lokket, og hun har trivdes i området fra dag én. Ifølge Greta var det små forretninger som ytet ekstraservice til stamkunder og som fungerte som sosiale møteplasser. På torget var det rutebilstasjon der bussene fra store deler av østlandsområdet møttes, og det var salgsboder bygget opp som basarer. Både folk og trafikk var til stede, men det var nok allikevel et annet lydbilde enn i dag. «De snakker ikke sånn som vi snakker», forteller Greta, og viser til den store andelen av innvandrerbefolkningen i området. «Det er jo som å bo i utlandet», forteller hun:

²¹ Keil, Charles og Steven Feld 1994: *Music Grooves*. Chicago: University of Chicago Press, s. 83.

²² Keil og Feld 1994, s. 89.

²³ Feld, Steven 1994: «Music and Language». *Annual Review of Anthropology*. 23-1994: 25-53. Feld og Keil 1994. Järveluoma, Helmi og Gregg Wagstaff 2002: *Soundscape studies and methods*. Helsinki: Finnish Society for Ethnomusicology/Turku: Department of Art, Literature and Music, University of Turku.

Når jeg setter meg ned på en kafé for å se på folk, det er jo som en helt ny by. Det er bare utlendinger og blablabla. [...] Det er klart jeg reagerte på det i begynnelsen. Folk bablet rundt deg, og du skjønte ikke et ord.

Gretas beskrivelser og henvisninger til lydtkilder samsvarer i stor grad med de øvrige informantene. Hun forteller hvordan de demografiske endringene som har foregått i området de siste 40 årene, har ført til et mangfold av språk som utpeker seg i lydlandskapet på Grønland. «Enten skriker dem foran deg eller så skriker dem bak deg. Du skjønner at disse utlendingene snakker ikke sånn som vi snakker» (Greta). Den samme beskrivelsen gir også en annen av informantene, Julie: «De snakker så høyt, vet du. De skriker til hverandre», og legger til: «Du hører ikke slikt når du går på Majorstua eller i Bogstadveien».

Greta og venninnen Julie uttrykker sin frustrasjon over hvordan innvandrerne snakker til hverandre. Ikke nok med at vi ikke forstår hva de sier, men de snakker også unødvendig høyt med hverandre, forteller pensjonistene. De nevner samtidig Majorstua og Bogstadveien på Oslos vestkant som kontraster, et område der det er stille og der man ikke hører slikt.

Det kan være fristende å tillegge deres opplevelse av lydene på Grønland deres høye alder, men erfaringen deles av flere både yngre og med annen bakgrunn. Slik sier informanten Peter: «Går du til et område der det bor mange nordmenn, snakker de rolig og lavt. Men her på Grønland snakker man veldig høyt», mens Yomali forteller: «Før sto folk på gata og skrek til hverandre og snakket høyt. Nå begynner det å bli litt stillere. Det er i alle fall det jeg føler ...» (Yomali). Også informant Sayeda uttrykker: «[Jeg] synes jeg hører skriking når jeg går noen ganger. Jeg skal kanskje ikke kalle det skriking, men de snakker høyt i alle fall».²⁴

Nok om den første, negative erfaringen av grønlandslyden. En annen og likedan autentisk opplevelse av det samme lydfenomen, at folk på Grønland snakker (roper) høyt til hverandre, er positiv. Slik hevder Khaled at de høye ropene i bydelen kommer av at mange kjenner hverandre og hilser på hverandre på store avstander. For ham er ropene, og av og til plystringen for å fange oppmerksomhet, hørbare tegn på sosiale relasjoner, vennskap og fellesskap. Greta og Julie deler ikke denne oppfatningen. De rister på hodene når de snakker om det høye volumet på snakkingen og mener at dette er en støykilde på Grønland.

Khaled kom til Norge fra Pakistan som tenåring. Han er sønn av en imam ved en av Grønlands moskeer og har et stort nettverk i området. I tillegg snakker han fem-seks forskjellige språk og bruker de fleste daglig på Grønland. Denne kompetansen og referanserammen gir ham mulighet til å delta i flere fellesskap. Han forteller:

det er derfor jeg sier fellesskap. De fleste språkene bruker jeg faktisk daglig her på Grønland, men jeg bruker det sjeldent andre steder. Bare tenk på moskeen,

²⁴ Se også Wingerei Lilleheil, Cecilie 2005: *En symbolsk kamp om sted. En analyse av bønneropdebatten i Oslo*. Hovedoppgave i samfunnsgeografi. Oslo: Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi, Universitetet i Oslo.

ungdommene der snakker du norsk til, de eldre snakker du urdu til, plutselig kommer det en du må snakke arabisk til, eller en afghaner. Språk er fellesskap.

Khaleds språkkunnskaper gir ham gode forutsetninger for å forstå Grønlands superdiversitet og gir ham tilgang til flere fellesskap. Men også de mindre språkkyndige av informantene i undersøkelsen opplever at lyden av språkmangfold gir tilhørighet og fellesskap og viser til noe velkjent. Mange av menneskene som bor eller oppholder seg på Grønland i dag, er født inn i, eller har referanserammer til andre lydrom enn de vi vanligvis finner i Norge, og trolig har dette en effekt på deres lytteopplevelser. «The first sounds that you hear as a baby find a deep resonance. It is through hearing the sound of the mother`s voice that you know where you are in the world», argumenterer Vic Seidler i artikkelen *Diasporic Sounds*.²⁵ Lyder vi er født inn i har trolig en innvirkning på identitet og selvfølelse senere i livet. Kjente lyder gir oss en følelse av å være hjemme. Tron, som er fra en sameslekt i Alta, uttrykker det på denne måten: «Jeg synes det er hyggelig å høre samisk, jeg. Jeg skjønner ikke et skvett av hva de sier, men jeg føler meg hjemme da. Jeg hører på radioen, nyheter og sånt for å få med meg lydene. Jeg har samisk tilhørighet»²⁶.

Områder med superdiversitet, som Grønland, rommer lydelementer fra store deler av verden og skaper gjennom det fellesskap og relasjoner som et resultat av globaliseringen. En beboer på Grønland i begynnelsen av 20-årene forteller hvordan lydene på Grønland viser til liv, sosialitet og «noe som skjer», og hvordan lyden på en positiv måte inngår i og forsterker hennes identitet:

På Kampen og Tøyen er det så stille. Det er bare et boligstrøk. Det er ingen ting der. Det eneste man hører er biler som kjører. Men her er det mer sånn når du kommer ut er det butikker og kafeer og masse bråk og noe som skjer hele tiden. Det er restauranter, kafeer og barn som leker og masse forskjellige innvandrermennesker som snakker høyt og sitter på kafé med vennene sine og kvinner som er ute og shopper med venninnene sine.

På Kampen og Tøyen var det derimot «nabolaglyd og det kunne være stille i flere timer», forteller samme person, før hun legger til: «Det er derfor jeg føler meg så mye mer hjemme her. Jeg skiller meg ikke så mye ut. Det er kanskje alle fargene, menneskene og språkene».

Grønlandsbeboeren skiller her mellom lydene på Grønland og i naboområdene, og sikter først og fremst til at det er mer, høyere og annerledes lyd på Grønland.²⁷ Samlingsplasser som

²⁵ Seidler, Vic 2003: «Diasporic Sounds. Dis/Located Sounds». S. 397-408 i Bull, Michael og Les Back (red.): *The Auditory Cultural reader*. Oxford: Berg.

²⁶ Sitatet er fra en tidligere undersøkelse (2008–9). Einarsen, Hans Philip 2009: «... der hører vi vel hjemme». S. 29-32 i Berkaak, Odd Are, Ågot Gammersvik, Svein Gynnild og Inger Johanne Lyngø (red.): *På sporet av den tapte samtid*. Oslo: Norsk kulturråd/Fagbokforlaget, her s. 22.

²⁷ En kontrast til dette kom fram i en samtale med Javed; en iransk mann, født blind, opprinnelig fra Iran og bosatt på Grønland. Han har bodd i Norge i 22 år, og arbeider i en annen bydel som norsklærer for innvandrergupper og kunne fortelle hvor vanskelig det kunne være å skille lydene fra der han bor [på Grønland] og der han jobber [på Majorstua].

kafeer, torg og butikker blir framhevet som typiske arenaer med mye lyd som knyttes til ulike folk. Lydene hører sammen med menneskene og språkene, og blir et symbol på tilhørighet. Grønland er stedet hvor hun får være seg selv og slipper å måtte svare på hvor hun egentlig kommer fra. Hun hører bokstavelig talt hjemme. Lydene og superdiversiteten tilbyr henne en identitet.

Grønlandslydens mannsdominans

Lyden av Grønlands superdiversitet er likevel ikke bare positiv, selv for unge beboere som opplever seg selv som kosmopolitisk innstilt. Flere kvinner knytter grønlandslyden til kjønn, frykt og utøvelse av sosial kontroll, et fenomen som med ujevne mellomrom dukker opp i dagspressen når Grønland skal omtales. *Aftenposten* kunne for noen få år siden fortelle om «moralkontroll i Oslos innvandregater»²⁸, og satte fokus på hvordan ungdom som ikke lever etter religiøse regler, ble stoppet på gaten og fikk tilsnakk av menn. Mannsstemmene blir her tegnet, og objektet er ubehag, kontroll, kjønnssegregering og ufrihet. Menn er i flertall blant innvandrerne i bydel Gamle Oslo. I alle de største innvandrergruppene i bydelen er 3 av 5 i aldersgruppen 30-69 år menn.²⁹

En ettermiddag på vårparten ble det gjennomført et intervju med Sayeda på Grønlands torg for å lytte til lydene sammen. Det var mange mennesker på torget, noen hastet forbi og hadde dårlig tid, andre sto i grupper og snakket høyt sammen på et språk som intervjueren ikke forsto. Noen sto alene lent opp til en vegg. Det så ut som om de ventet på noen. Spurt om hun pleier å sitte på torget ofte svarte Sayeda: «Nei, ikke her. Her er det nesten bare menn som sitter, jeg har nesten ikke sett noen jenter sitte her. Da er de ikke vant til Grønland». Videre fortalte hun at det kunne være ubehagelig å sitte der, og at dette har å gjøre med mannsdominansen på torget og foran moskeen. En annen informant – Yomali – uttrykker dette på følgende måte:

Grønland er en gutteby. Det er veldig mange gutter som er her, ikke sant. Så fort du ser en jente på gata, så ringer foreldrene til hverandre og ... «Jeg ser dattera di på Grønland» og slike ting. Så Grønland er et sted man ikke skal gå hvis du er jente. Du ser jo at det er veldig mange mannfolk her.

Flere andre informanter i intervjuundersøkelsen kommer inn på samme tema, når samtaler dreier seg om lydene i området. De forteller om «blikkene fra de somaliske mennene», om «mannfolk som sitter på trappene her og der...» og at «guttene dominerer på ungdomshuset [Riverside]».

Imidlertid er dette ikke noe statisk fenomen. Ifølge Sayeda har sammensettingen av mennene endret seg den siste tiden. Grønland er blitt et møtested for flere enn dem som bor der.

«Begge områdene ligger i byen ... og bylyder er biler, folk, og alarmer. Det er først når vi drar ut av byen at vi kan høre forskjell på stedene», forklarer han.

²⁸ <http://www.aftenposten.no/osloby/Moralkontroll-i-Oslos-innvandregater-234170b.html>.

Nedlastet 29.09.2016

²⁹ Stabell Wiggen m.fl. 2015, s. 128.

Mennene som er der på dagtid nå, bor ikke nødvendigvis på Grønland, men kommer fra andre bydeler. Flere er ukjente for Sayeda, og da er de ikke så truende lenger.

Superdiversitetens lydspor

Lyden er altså med på å definere stedet. Den er med på å fortelle oss noe om fortid og samtid, om sosialitet og oppførsel i et område. Hvordan vi oppfatter lydene, har en sammenheng med våre erfaringer og forventninger. Lydene og vår opplevelse av dem bærer i seg historier om andre steder, erfaringer og kulturelle endringer. Det er mulig å lytte til historien, til steder og til samfunnet, og søke økt forståelse om historien, steder og samfunn gjennom lyd.

Så langt kan vi oppsummere at superdiversitetens lyder, slik de framstår på Grønland og blir forklart av informantene, består av mennesker som samhandler og snakker sammen på ulike språk, ofte oppsiktsvekkende høyt. I tillegg kan lydene oppleves som «kjønnet»; det er lyden av menn som dominerer i området. Lydene er fremtredende på torgene, rundt kafeene og ved moskeene, og det er ulike lyder på de ulike samlingsplassene, avhengig av hvilke grupper som er til stede. Flere har påpekt en tydelig forskjell til andre bydeler, både på øst- og vestkanten, som er mer preget av boligstrøk. Lydene oppleves på ulikt vis. I kontrast til opplevelsen av fellesskap og tilhørighet, er det andre som opplever de samme lydene som fremmede, truende og skremmende.

Hva er det vi egentlig hører, når vi lytter til lyder vi ikke kjenner eller forstår? Det være seg stemmer som snakker et uforståelig språk, plystring og roping, eller summingen av folkesamlinger på dagtid. Det er lyden av «de andre». «De fremmede» blir hørbare gjennom uforståelige lyder og klanger. I tillegg vil opplevelsen av rop og skrik kunne vise til noe usivilisert, udannet og en lavere sosial klasse. Når Julie hevder at det ikke finnes slikt i områdene på Oslo vestkant, sier hun implisitt at ropingen tilhører Oslo øst, som ofte assosieres med lavere sosial klasse. At det ikke vises til støy fra trafikk, bygningsarbeider eller utrykningskjøretøy, kan tolkes på samme måte, at det er en sammenblanding mellom etnisitet og sosial klasse. Den teknologiske utviklingen er noe som tilhører borgerklassen. Lyd fra trafikk og anlegg kan tolkes som tegn på sivilisasjon, utvikling og velstand. Støy fra mennesker på samlingsplasser og torg, særlig på dagtid, blir tegn på arbeidsledighet, dagdriveri og unnasluntring.

Er denne opplevelsesdifferansen av lydene noe som har utviklet seg med den siste tids innvandring? Er lyden av superdiversitet noe nytt? Til tross for at Greta har romantiske og nostalgiske minner om et område som var mindre differensiert og mer enfoldig for 50 år siden, er det mye som tyder på at Grønland i lang tid har knyttet til seg lyder som kunne framtre som både truende, skremmende og noe som tilhørte byens østkant, og som var preget av lofi-lydkvalitet. Stedets slakterier, handel på torget, trafikk med hestekjerrer og bråkete busser på rutebilstasjonen, forretningsvirksomhet, drikkesteder og ikke minst alle menneskene på området, både tilreisende og beboere, har tilført området en kakofoni av ulike lyder opp gjennom historien. Noen føler seg hjemme i lydene, andre fremmede. Både da og nå.